

Jurjevo, Jurjevdan, Đurđevo ili **Sveti Juraj/Đurđ** kršćanski je blagdan, katolički 23. travnja i pravoslavni 6. svibnja, nekadašnji pastirski blagdan u znaku početka proljeća, poljodjelskih radova, unajmljivanja pastira, obilaska vinograda, konjskih utrka i blagoslova konja. Prethodile su mu pretkršćanske antičke i slavenske proljetno-novogodišnje svetkovine, a suodnosi se s jesenjim Masnim Jurjem 26. studenoga. U Europi se obilježava u Engleskoj, Portugalu, Španjolskoj, Njemačkoj, Hrvatskoj, BiH, Srbiji, Crnoj Gori, Kosovu, Albaniji, Makedoniji, Rumunjskoj, Bugarskoj, Grčkoj i Cipru te među Romima. Na hrvatskom području vjerovalo se da jurjevska kiša predskazuje rodnu godinu, da bdijenje i pijenje izvorske vode štiti od glavobolje i bolesti. Također i da jurjevsko bilje ima čudotvornu moć, stoga se njime gatalo i liječilo. predvođeni poskakujućim *zelenim Jurjem/Đurom*, koji je zakrabiljen u zelen vrbov ili bukov koš u ruci nosio prolistalo stabalce ili barjak ukrašen zelenilom, vrpcama, rupcima i jabukom, U jurjevsko predvečerje ophodi udavača zvani *dodole, jurjašice* ili *prporuše*, odnosno ophodi ženika *đurđari, jurjaši, jurjevčani, kirolesi* ili *zelenjaki*, vabili su proljetnu kišu i tjerali zle sile trubeći u kestenove, lijeskove ili vrbove *šaltve* ili *trubaljke/trubentice*, bajajući, pjevajući i moleći pred svakom kućom, a ukućane darujući zaštitnim zelenim grančicama. Po svršetku ophoda, jurjevsko stabalce uticali su na mjesni vis, raskrižje ili most, pokraj njega užičujući krijes, olistalim grančicama simbolički udarajući ovjenčanu stoku s prve godišnje zajedničke ispaše, pregoneći je preko zapretene vatre kući i vijence joj bacajući na krovove stočnih nastamba. Uvečer bi se pokraj rasplamsalog krijesa častili darovanim jajima, mesom i okruglim pecivima i oko krijesa plesali kolo, u očišnu vatru bacajući ljekovito bilje i dogorjelu je preskakujući. Jurjevski ophodni običaji u znaku su slavenske predodžbe o povratku iz podzemne onostranosti mladog boga Jarila, u 12. st. reinterpreteriranoga u viteškog *zmajubojicu sv. Jurja*, i o Jarilovu sudbonosnom susretu kraj osobite vode s mladom božicom Moranom, folkloriziranom u *lijepu Maru*. Pojedini motivi hrvatskih jurjevskih pjesama podudarni su s motivima ivanjskih i božićnih pjesama, što upućuje na njihovo ishodište u slavenskim obrednim stihovima.

Viška roma, lezi doma, / Bog te prokle, sveti Petar pripe, / na putu se zavalila, / vratilom se zadavila! / Bati su ti puti, / crna zemlja uzda! / Ne naudila mome blagu, / niti mome dvoru / dok ne pribrojila / oko mora piska, / crnoj mački dlaka / i zelenom pivcu perja! (Ivčević Kosa, Lika)

Sveti Juraj zeleni se, / svaka majka žalosti se / za devojkicu, čerku svoju, / koju mora dat' pozaju. // Če nas ne b'te darovali, / mi vam 'bumo sinka krali, / pa ga bumo otpeljali / med' ružice fijolice, / među morske devojčice. / Darujte nas, domačice, / punitite nam košarice! / Ostat će vam devojčica, / ostat će vam sinek vaš, / čuval bu ga juriša. (Remetinec, Zagreb)

Lepi Juro kres nalaže, / kres nalaže, veseli se. / Kano drvo zeleni se, / na Jurjevo, na Jurjevo. / Kako drvo u zelenje, / tako ljudi u veselje, / usred luga zelenoga, / na Jurjevo, na Jurjevo. / Lepi Juro koplje meče, / črnog zmaja ljuto seče. / Lepi Juro kres nalaže, / na Jurjevo, na Jurjevo. (Bilogora)

I ovo se klajna zeleni Juraj, kirjelejs! / Zeleni Juraj, zeleno drevce, kirjelejs! / I zeleno drevce v zelene hale, kirjelejs! / I v zelene hale, i v kune kape, kirjelejs! / I v kune kape, i v bričke sablje, kirjelejs! / I v bričke sable v junačkom pasu, kirjelejs! / I v bričke sable, i v plave lača, kirjelejs! / I v plave lača, i v žute čizma, kirjelejs! / I kukuvačica zakukuvala, kirjelejs! / I v rano jutro i pred zorju, kirjelejs! / I v zelenom lugu, na suvom drugu, kirjelejs! / I na suhom drugu, i na rakitove, kirjelejs! / I na rakite, i na orovom strugu, kirjelejs! / I zakukuvala vu rano jutro, kirjelejs! / To mi ni bila kukuvačica, kirales! / Nek to nam bila mlada nevesta, kirjelejs! / Mlada nevesta po gradu šeče, kirjelejs! / Po gradu šeče, govorit neče, kirjelejs! / Govorit neče, deverke budi, kirjelejs! / »Devet deverkov, kakti brajenkov, kirjelejs! / Stante se gore, devet deverkov, kirjelejs! / Jura je došed, zeleni Jura, kirjelejs! / Evo vam mene v zelenom lugu, kirjelejs!« / I se su divojke zamuš otišle, kirjelejs! / I sama ostala Mara divojka, kirjelejs! / I Mara ima zlatnu jabuku, kirjelejs! / I zajnu se jagmi čudaj gospode, kirjelejs! / I devet banička, i deset kralička, kirjelejs! / I komu jabuka – tomu divojka, kirjelejs! / I Mara potoci, Jura poskoči, kirjelejs! / I on mi ju tače vu rano pole, kirjelejs! / I v rano pole, i v črne gore, kirjelejs! / I Juri jabuka, Juri divojka, kirjelejs! / Dever deverke, snešice budi, kirjelejs! / I ta nadelite zelena Jurja, kirjelejs! / I zelena Jurja, z daleka puta, kirjelejs! / I z daleka puta, trudnoga 'oda, kirjelejs! / I trudnoga 'oda, našega truda, kirjelejs! / I dejte nam, dejte, kaj ste kanili, kirjelejs! / I kaj ste kanili i nakanili, kirjelejs! / Mi vam falimu, bog vam naplati, kirjelejs! (Dobranci, Turopolje)

Dobro j'tro, gazda i gazdarice! / Došo nam sveti Đurđa u zelenoj dolami, / zelen ko gora, mokat ko voda. / Na gumnu vam žitni stog, / na njem sjedi gospod bog. / Nekom dijeli šakom, drugom kapom, / a vama srećom i punom vrećom! / Kol'ko ima grančica, tol'ko bilo račića, / kol'ko ima pupića, / tol'ko bilo purića, / kol'ko ima listića, tol'ko bilo pilića! (Velika Dupčevica, Bilogora)

Jurjevo je, Jurjevo je, / se stvoreje veselo je! / Se stvoreje veselo postaje, / prutoletje nam nastaje. / Prutoljaku veseli se, / kada drevje zeleni se! / Fijole, fijole, rožice rumene, / fijole, fijole, bele i črlene! / Dobar večer tomu stanu, / tomu stanu, gospodaru, / gospodaru, gospodinje, / ciele hiže i družine! / Je li čujte, je li spite, / je li na nas kaj mislite? / Je li na nas kaj mislite, / malo z nami govorite! / Podignite ruse glave, / nadelete Šanti Jurje! / Šanti Jurje vu zelenju, / Bog vas drži vu veselju! / Fijole, fijole, rožice rumene, / fijole, fijole, bele i črlene! / Ne dajte nam dugo stati / pred svojemi vred(nem)i vrati, / do kolienca jesmo f trnju, do košćice samo h blatu! / Posegnite na sedalce, / podajte nam dvie, tri jajce, / stant'e gore na stolicu, / podajte nam kobasicu! / ... / Fala, fala na tom daru, / gospodinje, gospodaru, / gospodaru, gospodinje, / ciele hiže i družine! / Šanti Juraj vu zelenju, / Bog vas drži vu veselju! / Fijole, fijole, rožice rumene, / fijole, fijole, bele i črlene! (Kupljenovo, Prigorje)

Sveti Juraj kres naloži, / kak naloži tak pogasi. / Hodi, Juraj, k nam k večeri, / kaj se bumo spominali / komu bumo čerku dali: / je li k Suncu, je l' k Mesecu, / je li k drobnim zvezdicama? (Sv. Juraj na Bregu, Međimurje)

Djevojka Mara tri vijenca plela, / djevojka Mara, lane, tri vijenca plela. / Prvi je vijenac Bogu isplela, / prvi je vijenac, lane, Bogu isplela. / Drugi je vijenac družici dala... / Treći je vijenac rijeci bacala... / Plovi mi, vijenče, Jurinom dvoru!... / Jure je meni zaručnik bio, / zaručnik bio, lane, pa me ostavio. (Lomost, Ogulin)

Đurđevska kišica sitno rosila, / djevojka kišobran širom rastrla. / »Kišo kišice, man' se curice, / ej, bolje padaj, da nam žito zre!« / Djevojka sadila zelen vinograd, / lozicu nosio za njom momak mlad. / »Vrućina je ta«, veli momak mlad, / »ej, bolje ajmo pod orej u 'lad!« (Ivanovci, Slavonija)

Jager hodi, jager hodi po zelenom lugu. / On si nosi, on si nosi lepu kunu kapu. / Naj ju nosi, naj ju nosi, mu devojka dala! (Hrvatsko zagorje)

Na zagrebačkom području zabilježena je predaja o šumskom *jageru* u željeznom odijelu i s hrastovim lišćem na ramenom dijelu zelenog ogrtača, pred kojim se ruše stabla i zečevi upadaju u stupice. Za zaštitu od zlonosnih zmija i vještica, seljaci su zelenilom i vrpcama ukrašavali kuće i gospodarske zgrade, na ulazna vrata pričvršćujući brezinu granu ili oštre metalne predmete i na ograde otrovno, bodljikavo ili žarno bilje. U nasade su uticali brezine grančice, bacali metlu ili štap kojim su prethodno ubili zmiju. Djevojke su se za ljepotu uoči svitanja umivale u livadnoj rosi ili vodi s mlina, a prema smjeru kretanja u tekućicu bačenih cvjetnih vijenaca gatale su o svojoj udaji. Mladež se ljuljala na prepletenim granama stabala za rast i rodnost repe, valjanjem je poticala rast usjeva, katkad je sklapala posestrimstvo ili pobratimstvo. Hrvatske jurjevske običaje, rekonstruirane prema brojnim etnografskim zapisima, održavaju folklorna društva, vrtići i škole središnje i istočne Hrvatske. Budući da su dijelom podudarni s irskim proljetnim običajima i pod utjecajem medijske promidžbe suvremene proslave Sv. Patricka u Irskoj i među globalno raseljenim Ircima, u zagrebačkim se ugostiteljskim objektima Sv. Patrick popularizira konzumiranjem irskih jela i irskog piva. U gradovima se Sv. Juraj obilježava sajmovima, scenskim igrama, natjecanjima, radionicama, predavanjima i etnokonzertima – u Zagrebu od 2016. pod okriljem festivala *ZmaJurjevo*, a prošle godine u Zadru u sklopu manifestacije *Jarilo*. Na Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara MK RH uvršteni su *Jurjevski običaji na području SZ Hrvatske*, *Jurjevski običaji Turopolja* i *Običaj posvete konja u Koški*.

Sl. 1 Jurjevsko kićenje stoke
KUD-a Mičevac

Sl. 2 Jurjevski *kres* i *kolo* u izvedbi Udruge Zipka,
rekonstruirani u Kumrovcu

Sl. 3. Ophodne *jurjašice* i *jurjaši*
OWŠ Sv. Jurja u Zagrebu

Sl. 4 *Borba viteza i zmaja* na zagrebačkom *ZmaJurjevu*

Sl. 5 Ophodne *jurjašice* na zadarskom *Jarilu*

Izvori:

- Bakrač, Ivanka. 1988. "Godišnji i radni običaji u okolici Zagreba – Jurjevo". U *Etnografska baština okolice Zagreba*. M. Petrić i M. Sinković, ur. Zagreb: Zadružna štampa, 358-360.
- Gavazzi, Milovan. 1991. *Godinu dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: HSK, 41-58.
- Fučić, Branko. 1997. *Terra incognita*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Hadžihusejnović-Valašek, Miroslava i Josip Vinkešević. 1994. *Pjesmom na vezove: zbirka hrvatskih folklornih napjeva i plesova iz Slavonije i Baranje*. Đakovo: TD Đakovački vezovi i drugi, br. 95.
- Hećimović-Seselja, Marija. 1985. "Godišnji običaji – Sv. Juraj". *Tradicijski život i kultura ličkog sela Ivčević Kosa*. Gospić: Muzej Like, v. n. Mladen Seselja, 195-196.
- Hranjec, Stjepan. "Jurjevo – Đurđevo". *Međimurski narodni običaji*. Čakovec: OMH, 148-151.
- Huzjak, Višnja. 1957. "Zeleni Juraj". *Publikacije etnološkog seminara Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 2.
- Ivanković 2012. *Kupljenski spomenar, 1. diel (Tanci i popievke)*. Kupljenovo: KUD Kupljenovo, Zagreb: FoMa, br. 64.
- Katičić, Radoslav. 2010. *Zeleni lug*. Zagreb: Ibis grafika, MH i Mošćenička Draga: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- Lado. 1998. *Iz hrvatske narodne glazbene riznice / From the Treasure of Croatian Folk Music*. Zagreb: Memphis, br. 10 [CD].
- Lang, Milan. 2009 [2011-2014]. "Godišnji običaji – Svetkovine čitavog kraja". *Samobor – narodni život i običaji*. Samobor: Grad Samobor, GK Samobor, IK Meridijani, 598-630.
- Lista zaštićenim nematerijalnih kulturnih dobara (abecednim redom). Na *Republika Hrvatska – Ministarstvo kulture / Republic of Croatia – Ministry of Culture*. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650>.
- Lovrenčević, Zvonimir. 2012. *Folklorna glazba Bilogore*. Zagreb: IEF, Bjelovar: Bjelovarsko-bilogorska županija i ZKUU Bjelovarsko-bilogorske županije.
- Lovrenčević, Zvonimir. 1958. *Rukopis* br. 15256 (preuzeta signatura nepoznatog podrijetla).
- Matok, Franjo i Ivan Salopek. 2010. *Pučki napjevi ogulinskog kraja*. Ogulin: OMH, br. 9.
- Mikloušić, Vojko. 1995. *Crkveni i svjetovni napjevi*. Velika Gorica: OMH, 103.
- Tomerlin, Vladimir. 1970. *Radost u pjesmi, udžbenik za MO u V. i VI. r. OŠ*. Zagreb: ŠK, 28.
- Trošelj, Mirjana. 2011. "Mitske predaje i legende Južnovelebitskog podgorja". 2011. Zadar: OMH, 76-110.
- Vitez, Zorica. 2001. "Narodni običaji – Jurjevo". U *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*. Z. Vitez i A. Muraj, ur. Zagreb: Barbat, Galerija Klovićevi dvori i IEF, 366-368.
- Zečević, Divna 1986. "Pučke pripovijetke i folkloristička zapažanja fra Luje Plepela". U *Kačić, zbornik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja* 18. G. Jurišić, ur. Split: FP Presv. Otkupitelja, 123-135.
- Žganec, Vinko. 1979. *Hrvatske pučke popijevke iz zelina i okolice*. Zelina: SIZ kulture i informiranja, 68-78.
- Žganec, Vinko. 1990. *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*. Zagreb: ZIF, br. 151.

Fotografije:

- Sl. 1 <http://www.kumrovec.hr/jurjevo-u-kumrovcu-zeleni-juraj/>
- Sl. 2 <http://www.kronikevg.com/turopoljsko-jurjevo-u-micevcu-uz-pjesme-ce-pokazati-stare-obicaje/>
- Sl. 3 L. Bajuk
- Sl. 4 <http://www.dominionart.com/2017/04/25/zmajurjevo-srednjovjekovni-spektakl-u-srcu-zagreba/>
- Sl. 5 <http://www.zadarskilist.hr/clanci/02052017/jarilo-pobijedio--velesa-i-vratio--proljece-u-zadar-fotogalerija>